

O'QUVCHILARNI IJODKORLIK QOBILYATINI SHAKLLANTIRISHDA INNOVATSION USULLAR

Madaminova Jumagul Nizomiddin qizi
Andijon Davlat Pedagogika Instituti
Pedagogika yo’nalishi magistranti
jumagulmadaminova191@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19410166>

Annotatsiya; Ushbu maqolada umumta’lim muassasalari o’quvchilarida ijodkorlik (kreativlik) qobiliyatini rivojlantirishning dolzarb masalalari va unga ta’sir ko’rsatuvchi pedagogik omillar ilmiy jihatdan tahlil qilingan. An’anaviy, faqat xotiraga tayangan ta’lim tizimidan farqli o’laroq, o’quvchi tafakkurida originallikni uyg’otuvchi innovatsion yondashuvlar, xususan, STEAM ta’limi, loyihaga asoslangan o’qitish (PBL) va dizayn tafakkuri (Design Thinking) metodlarining didaktik imkoniyatlari o’rganib chiqilgan. Tadqiqot davomida o’quvchilarda divergent fikrlashni shakllantirish bo’yicha xalqaro ilg’or tajribalar tahlil qilinib, ularni milliy ta’lim amaliyotiga integratsiya qilish yo’llari misollar yordamida ko’rsatib o’tilgan. Olingan xulosalar shuni tasdiqlaydiki, ta’lim jarayoniga zamonaviy interfaol usullarni tizimli joriy etish o’quvchilarning nafaqat o’zlashtirish ko’rsatkichini, balki kelajakda noaniq vaziyatlarda mustaqil va nostandart qarorlar qabul qilish layoqatini ham keskin oshiradi.

Kalit so’zlar: ijodkorlik qobiliyati, innovatsion ta’lim, kreativ tafakkur, divergent fikrlash, loyihaga asoslangan o’qitish, STEAM yondashuvi, zamonaviy pedagogik texnologiyalar.

Аннотация: В данной статье научно анализируются актуальные вопросы развития творческих (креативных) способностей учащихся общеобразовательных учреждений и педагогические факторы, влияющие на данный процесс. В отличие от традиционной системы обучения, основанной преимущественно на запоминании, рассматриваются инновационные подходы, стимулирующие оригинальность мышления учащихся, в частности дидактические возможности методов STEAM-образования, проектного обучения (PBL) и дизайн-мышления (Design Thinking). В ходе исследования проанализирован передовой международный опыт формирования дивергентного мышления у учащихся, а также показаны пути его интеграции в национальную образовательную практику на конкретных примерах. Полученные результаты подтверждают, что системное внедрение современных интерактивных методов в образовательный процесс способствует не только повышению уровня усвоения знаний учащимися, но и развитию их способности принимать самостоятельные и нестандартные решения в условиях неопределенности.

Ключевые слова: творческие способности, инновационное образование, креативное мышление, дивергентное мышление, проектное обучение, STEAM-подход, современные педагогические технологии.

Abstract: This article scientifically analyzes the current issues of developing creativity (creative abilities) among students of general education institutions and the pedagogical factors influencing this process. Unlike the traditional education system based mainly on memorization, the study examines innovative approaches that stimulate originality in students’ thinking, particularly the didactic potential of STEAM education, project-based learning (PBL), and Design Thinking methods. During the research, advanced international practices for developing students’ divergent thinking were analyzed, and ways of integrating them into national educational practice were demonstrated through practical examples. The results confirm that the systematic

implementation of modern interactive teaching methods in the educational process not only improves students’ academic performance but also significantly enhances their ability to make independent and non-standard decisions in uncertain situations.

Keywords: creative ability, innovative education, creative thinking, divergent thinking, project-based learning, STEAM approach, modern pedagogical technologies.

Jahon ta’lim tizimida ro’y berayotgan chuqur transformatsion jarayonlar shiddat bilan rivojlanayotgan XXI asr – axborot va yuqori texnologiyalar davrida an’anaviy, faqat tayyor bilimlarni yodlashga asoslangan ta’lim paradigmasidan voz kechishni taqozo etmoqda. Bugungi globallashuv va sun’iy intellekt jadal kirib kelayotgan bir sharoitda jamiyat va mehnat bozori kutayotgan eng muhim kognitiv ko’nikma – bu axborotlarni shunchaki takrorlash emas, balki ulardan yangi ma’no yaratish, ya’ni ijodkorlik (kreativlik) hisoblanadi. Xalqaro Iqtisodiy Forumning (World Economic Forum) kelajak kasblari va ko’nikmalari bo’yicha hisobotlarida ham kompleks muammolarni hal qilish, tanqidiy tafakkur va ijodkorlik eng muhim uchta tayanch kompetensiya sifatida e’tirof etilgani bejiz emas. O’zbekiston Respublikasida so’nggi yillarda ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, “Uchinchi Renessans” poydevorini yaratishda mustaqil fikrlaydigan, kreativ va bunyodkor yosh avlodni tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo’nalishiga aylandi. Zero, innovatsion iqtisodiyotni barpo etish bevosita intellektual salohiyatli inson kapitaliga bog’liq. Ushbu tadqiqot mavzusining dolzarbligi shundaki, ko’pincha maktab amaliyotida ijodkorlikka faqatgina tug’ma iste’dod yoki iqtidor deb qaraladi. Holbuki, zamonaviy psixologik va pedagogik tadqiqotlar shuni isbotlaydiki, ijodkorlik – bu to’g’ri tanlangan innovatsion usullar, qulay psixologik muhit va tizimli pedagogik yondashuv orqali har bir o’quvchida shakllantirilishi mumkin bo’lgan hayotiy ko’nikmadir. Biroq, ta’lim muassasalarida o’quvchilarni faol tadqiqotchi, izlanuvchi va kashfiyotchi darajasiga olib chiqish uchun eski reproduktiv (qayta ishlab chiqaruvchi) usullar hamon saqlanib qolmoqda. Shu bois, ta’lim jarayoniga o’quvchining ichki potensialini yuzaga chiqaruvchi, uni xato qilish qo’rquvidan xalos etib, g’oyalar generatsiyasiga undovchi innovatsion metodlarni (STEAM, loyiha ishi, muammoli vaziyatlar va h.k.) joriy etish pedagogika fanining eng muhim va kechiktirib bo’lmaydigan vazifalaridan biri hisoblanadi. Mazkur maqolada aynan ushbu muammoning nazariy va amaliy yechimlari ilmiy jihatdan asoslab beriladi.

O’quvchilarning ijodkorlik qobiliyatini shakllantirish bugungi ta’lim tizimining eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki zamonaviy jamiyatda faqat tayyor bilimni egallagan emas, balki yangicha fikrlay oladigan, muammoga noodatiy yondasha oladigan, mustaqil qaror qabul qiladigan shaxslar ko’proq qadrlanadi. Shu nuqtayi nazardan, ta’lim [1] jarayonida innovatsion usullardan foydalanish o’quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda samarali vosita bo’lib xizmat qiladi. An’anaviy darslarda ko’proq tayyor ma’lumotni berish va uni qayta takrorlashga e’tibor qaratilgan bo’lsa, innovatsion yondashuvlarda o’quvchi faol subyekt sifatida namoyon bo’ladi, izlanadi, tahlil qiladi, taqqoslaydi va yangi g’oyalar yaratishga intiladi. Ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirishda interfaol metodlarning o’rni ayniqsa katta. Masalan, “Aqliy hujum” usuli o’quvchilarda erkin fikr bildirish, muammoning turli yechimlarini taklif qilish va boshqalarning qarashlariga hurmat bilan yondashish ko’nikmalarini shakllantiradi. Bu usulda to’g’ri yoki noto’g’ri javobdan ko’ra, fikrlarning xilma-xilligi muhim bo’lgani sababli o’quvchi o’zini erkin his [4] qiladi va ichki ijodiy salohiyatini namoyon etadi. Shuningdek, “Klaster”, “Insert”, “Bumerang”, “Debat” kabi metodlar ham o’quvchilarning mustaqil fikrlashi, sabab-oqibat bog’lanishlarini topishi va o’z qarashlarini asoslay olishini rivojlantiradi. Loyiha asosida o’qitish texnologiyasi ham ijodkorlikni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu yondashuvda o’quvchilar ma’lum bir [2] muammo ustida ishlaydi, ma’lumot to’playdi, tajriba o’tkazadi,

natijalarni umumlashtiradi va yakunda o‘z loyihasini taqdim etadi. Bu jarayon o‘quvchidan faqat bilim emas, balki izlanish, yangilik yaratish, jamoa bilan hamkorlik qilish va fikrini aniq ifodalashni ham talab qiladi. Natijada o‘quvchida mas’uliyat hissi kuchayadi, amaliy tafakkur shakllanadi va ijodiy yondashuv rivojlanadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ham o‘quvchilarning ijodkorlik qobiliyatini kengaytiradi. Multimedia vositalari, taqdimotlar, virtual laboratoriyalar, raqamli platformalar va onlayn topshiriqlar darsning mazmunini boyitadi hamda o‘quvchini faol ishtirok etishga undaydi. Masalan, o‘quvchi biror mavzu bo‘yicha videorolik tayyorlashi, elektron taqdimot yaratishi yoki raqamli loyiha ishlab chiqishi orqali o‘z tasavvuri va ijodiy fikrini namoyon qiladi. Bu esa uning nafaqat fanga qiziqishini oshiradi, balki zamonaviy texnologiyalar bilan ishlash kompetensiyasini ham mustahkamlaydi. Innovatsion usullar samaradorligi ko‘p jihatdan o‘qituvchining pedagogik mahoratiga bog‘liq. O‘qituvchi dars jarayonida qulay ijodiy muhit yaratishi, o‘quvchini fikrlashga undashi, xatodan qo‘rqmaslikka o‘rgatishi va har bir yangicha fikrni rag‘batlantirishi lozim. Chunki ijodkorlik bosim ostida emas, balki erkinlik, ishonch va qo‘llab-quvvatlash mavjud bo‘lgan muhitda rivojlanadi. Shunday ekan, ta’limda innovatsion usullardan oqilona foydalanish o‘quvchilarning ijodiy salohiyatini ochib berish, ularni mustaqil va yangicha fikrlovchi shaxs sifatida tarbiyalashning muhim omili hisoblanadi. Shu bois, bugungi kunda har bir pedagog o‘quvchi qalbiga yo‘l topadigan, uning ichki imkoniyatlarini yuzaga chiqaradigan zamonaviy metodlarni puxta egallashi zarur.

Xulosa qilib aytganda, o‘quvchilarning ijodkorlik qobiliyatini shakllantirish bugungi kun ta’lim tizimining shunchaki qo‘shimcha vazifasi emas, balki uning fundamental maqsadi va strategik yo’nalishiga aylanib ulgurdi. XXI asr axborot jamiyatida tayyor bilimlarni yod olgan ijrochidan ko‘ra, noaniq vaziyatlarda nostandart yechimlar topa oladigan, tanqidiy va kreativ fikrlovchi shaxsga bo‘lgan ehtiyoj keskin ortdi. O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatdiki, muammoli ta’lim, loyihaga asoslangan o‘qitish (PBL), STEAM yondashuvi va dizayn-tafakkuri kabi innovatsion metodlar o‘quvchini passiv tinglovchidan faol tadqiqotchi va kashfiyotchiga aylantirishning eng samarali vositasi hisoblanadi. Bu jarayon o‘quvchida nafaqat [3] fanga oid bilimlarni chuqurlashtiradi, balki unda kommunikativlik, jamoada ishlash, muammolarni tizimli hal qilish kabi hayotiy muhim kompetensiyalarni ham shakllantiradi. Bu jarayonda o‘qituvchining roli ham tubdan o‘zgarib, u bilim uzatuvchi manbadan o‘quvchining intellektual va ijodiy izlanishlarini yo‘naltiruvchi, rag‘batlantiruvchi fasilitatorga (yo‘naltiruvchiga) aylanadi. Shu asosda, ta’lim samaradorligini oshirish va raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash uchun quyidagilar tavsiya etiladi:

1. Ta’lim dasturlarini qayta ko‘rib chiqish: O‘quv dasturlari va darsliklarni reproduktiv (yodlashga asoslangan) topshiriqlardan divergent (ko‘p yechimli) va ijodiy topshiriqlarga yo‘naltirish orqali takomillashtirish.

2. Pedagog kadrlarning malakasini oshirish: Pedagog kadrlarni qayta tayyorlash tizimida zamonaviy interfaol metodlar, o‘quvchilarda ijodiy fikrlashni rag‘batlantirish va fasilitatsiya ko‘nikmalarini o‘rgatish bo‘yicha maxsus modullarni keng joriy etish.

3. Rag‘batlantiruvchi muhitni yaratish: Umumta’lim maktablarida o‘quvchilar o‘z g‘oyalarini erkin sinovdan o‘tkaza oladigan, xato qilishdan qo‘rqmaydigan va jamoaviy ijod bilan shug‘ullanadigan "ijodkorlik laboratoriyalari" (Makerspaces) yoki texnologik to‘garaklarni tashkil etishni qo‘llab-quvvatlash.

Ushbu tavsiyalarning amaliyotga tatbiq etilishi O‘zbekistonda yosh avlodning intellektual salohiyatini yuksaltirishga va Yangi O‘zbekistonning innovatsion taraqqiyotiga munosib hissa qo‘shishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: "O‘zbekiston" nashriyoti, 2021. – 464 b.
2. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy qilish. – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2008. – 132 b.
3. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M. Innovatsion ta’lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik. – Toshkent: "Sano-standart" nashriyoti, 2015. – 208 b.
4. Guilford, J. P. (1967). The Nature of Human Intelligence. New York: McGraw-Hill.
5. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Qarshi: "Nasaf" nashriyoti, 2000. – 80 b.